

4/MART/ 2009

CARSAMBA

YURUYENLERDE ERKEN TANI

KONUSMACI: Dorit ITZHAK, Ph, D. (Kendisi 35 yildir MICHA'da, egitim muduru ve konusma terapisti olarak calismakta) drorit@michata.org.il

MICHA Telaviv isitme engelli cocuklara egitim verebilmek icin, 1950'li yillarda kurulmustur. Amaci; gerekli arac- gereci saglayarak engelli bireyin icindeki potansiyeli disari cikarmak,gelistirmek ve normal isiten bireyler ile entegrasyonunu saglamaktir. Ulke genelinde 4 tane MICHA bulunmaktadir. Kaynaklari; devlet, yardimlar, uluslararası baglantili olunan kurum ve kuruluslar, gonulluler, velilerdir, Ozel egitim alnindan mezun olan ogrencilerin merkeze yonlendirilmesi, Israildeki bayanlarin 18 - 21 yas1 yada 2 yil sureli zorunlu askerliklerini ya asker olarak yada sosyal hizmet alanlarinda tamamlayarak gecirirler ki bud a merkezin kaynaklarindan biridir. . Toplam merkezlerde 4800 ogrenci bulunmaktadir. Bunlarin 450 tanesi universiteye yerlestirilmistir. MICHA'ya ogrencileri secim olcutleri son yillara gore degistirilmistir. 2009 itibari ile bebekler 6 aylktan itibaren alinmaktadir, oncesinde 20 aylık aliniyorlardi. MICHA kar amaci gutmez, egitimsel felsefe uygular. MICHA'lara dagilim MICHA Ulusal Konseyinden yapilmaktadir. Her MICHA kendine gore, ana hatlarına uyarak KESHER programlarını hayata gecirir.

TEMEL PRENSIPLER

- Erken teshis ve tani
- Dilde dogal gelisimsel yaklasim uygulanir.
- Kaynastirma programlari arttirilarak sosyal entegrasyon saglanir.
- Ebeveynlerin konu ile ilgili aktif calismalarını saglamak. Bunun nedeni; cocugun kendini en iyi hissetigi ortamın kendi evi olmasidir.

- Ailelere bilgi verilir.

- Ailelerden bilgi alinir.

- Ailelere zor durumlar ile basa cikmalari icin danismanlik hizmetleri verilir. Ailelerin danismanlik hizmetlerini gerekli gorulen profesyoneller veriri, bunlar; odyolog, ogretmen, konusma terapisti ...ve ilgili kisilerdir. Eger aile isbirligine girmek istemezse; devletin vermis oldugu yardimin kessecegi belirtilerek katilim saglanmaktadir. Aile egitimine katilim icin yasal yaptirim bulunmamaktadir. Cogulcu bir yaklasim kullanmak onemlidir. Hem ailenin hem de cocugun gelisimini saglayabilmek icin eldeki tum arac gerec ve veriler kullanilir. Cocugun her

gelisim evresinde, aile ve profesyoneller gorusur. Zor olan cocuklarin iletisimini gelistirmek icin isaret diline ihtiyaci olduklarini soylemek.

MICHA'DA KIMLER VAR?

1. Ogretmenler
2. Odyolog
3. Konusma ve dil terapistleri
4. Psikolog
5. Sosyal Hizmet Uzmani
6. Sanatsal Terapi Uzmani
7. Genetik Danismanlar
8. KBB Uzmanlari

Bu grubun ortak calismasi ile uygulanacak metoda karar verilir. Cocuklarin %60'i implantli' kalanlar ise geleneksel tip cihazlar ile iletisimlerini saglar.

Merkezde 3 yasina kadar hizmet verilmektedir. Bunu da 2 grupta toplayabiliriz:

1. 0 – 12 ay: 6 aylık cocuk ozel programa alinir, haftada bir okul oncesi egitim birimine gonderilir.
2. 12 ay ve 3 yasina kadar olan grup ki bunlar yuruyenler olarak isimlendirilir: Ogrencilerin

bilissel yetenekleri, goz onunde tutularak terapi uygulanir. Cocuklar haftada 2 defa merkeze alinirlar. Daha sonra, anne ve babasi isitme engelli olmayan cocuklar evlerinin yakinlarindaki anaokullarina devam ederler. Anne - babasi isitme engelli olan cocuklar gunde 9 haftada 45 saatlik egitim almaktadirlar.

Anne babasi isitme engelli olmayan ogrenciler sabahlari kendilerine yakin ana okullarina devam eder; oglekten sonralari merkeze gelir ve burda kucuk gruplar olusturulur ve normal isitenler ile biraraya getirilir.

Ana dili Arapca olan ogrencilere de oncelikli terapi merkezde uygulanir. Daha sonra bulduklari bedevi koyune yonlendirilirler.

Isitme engelinin yaninda farkli bir engeli olan cocuga; farkli bir yaklasim uygulaniyor. Isitme engeli ile ilgili Milli Egitim Bakanligi cocugu cihazlandirir. Merkez ogrencinin sadece isitme engeli uzerinde durur. Diger engeli icin diger uzman kisilere yonlendirilir. Cift engelli ogrencinin oncelikli olarak yapabildikleri goz onunde tutularak ve aile istekleri de dikkate alinarak yonlendirme yapilir. Cift engelliler icin ayri bir okul bulunmamaktadır.

ISITME ENGELI NEDENLERI

1. Menenjit %4
2. Kalitim
3. Sarilik
4. Travma
5. CMV virusu
6. Premature % 19
7. Diger Sendromlar %9

EGITIM CERCEVESI

3-21 yas ozel egitim ;once AB sonra Amerika ve Kanada da gelisti. Su anda Kanada da ozur derecesi ne olursa olsun normal okula gidiyor, orda destek goruyor. Kaynak odasi ve ozel egitimcisi var. Ozel egitimci sinif ogretmenine yordimci oluyor. Kaynak odalar tum engel gruplari icin kullaniliyor.

Israil Ozel Egitim Kanunlari altinda, tam, yarim ve sadece ozel egitim olarak ayriliyor.

4800 isitme engelli cocuk var. Bu sayi icinde ibranice , arapca... konusanlar var. %15'i duymuyor, %85'i agir isitenler. Cocuklarin cogunlugu evlerinin yakinindeki normal okula devam ediyor. Bir kısmi isaret, bir kısmi sozel ve isaret dili kullaniyor. 2009'da yapilan bi arastirmaya gore %60'i dile entegre oluyor.%40'i isaret kullaniyor. Bu durum cok erken implant takilmis olsa da soz konusu.

Her cocuk okuma yazmayi gelistirmek zorunda

Dil ve okuma yazmayi ogrenmek egitimin temel amaci

Bu becerileri kazanmak icin belirli bir yontem yoktur(iskandinavya'da once isaret sonra her ikisi ogretiliyor)

Amerika'da konusma diline destek cok az ipucu seklinde isaret yapiliyor

Diger sistem dilin hemen ardindan yazma

Isitme derecesi ne olursa olsun her cocuk gucluk cekiyor. 25 desibel dahi kaybi olsa isitme engelli cocuklar destek aliyor(Israilde).

Amerika'da belirlenen bir calismada 25 desibel kaybi olursa konusmalarin %40'ini kaciracagini gosteriyor.

Cocuk normal okula gidiyor olsa bile kaybi olan cocuk icin sinifin akustik ortami hazirlanıyor. Akustik ortam ne kadar olsa da FM sistemle bu dezavantajlar ortadan kalkiyor.

Her cocuk iletisim kurmak zorunda bu nedenle konusmasini beklemek yerine isaret yada konusma ogretiliyor.

Isitme engelli cocuklar icin normal sinifta sozel iletisim dusunulmelidir.

Isitme engelli cocuk ozel egitim sinifinda ise destek egitim dusunulmeli

Isitme engelli cocuk farkli sinifta ise konusamamasindan dolayibasarisiz olacaktir.

Bu nedenle israilde farkli secenekler sunuluyor. Tam, yarim, kaynastirma ya da ayristirma gibi.

Kanada ve U.S.A. 'de normal okulda ki cocuklarin kayiplarini desteklemek icin okullarda tercuman bulunduruyor.

Kaynastirma ortaminda tamamen sozel iletisim, ayristirilmis siniflarda sozel ve isaret dili egitimi veriliyor.

Her ne kadar yasa kaynastirmayi gerektirdiyse de bazilarinin gitmesi mumkun olmadigi icin bunlar ozel egitim okullarina gonderiliyor.

Israil de isitme engellinin yani sira ek engeli olan cocuklarda var. Bu cocuklar isitme engeli icin destek aldigi gibi ek engeli icinde ilgili birimden destek aliyor. Isitme engelli cocuklarla ilgilenen tum uzmanlar, ogretmenler.... Bazi ozel programlara katiliyorlar. Gerkli gorduklerinde egitimciler danismanlik hizmeti alabiliyorlar.

DANISMANLIK HIZMETLERI VEREN MERKEZLER

1. BILGI MERKEZLERI: Herturlu konuda bilgi veren ve herkese acik olan kurumlardir.
2. AKRAN GRUBU: Daha once benzer durumda olan yasitlari ile biraraya gelmemis engelli bireyleri, biraraya getirerek, kendileri gibi olan kisiler ile iletisim kurmalarini saglar.
3. DESTEK SERVISI: Gerekli profesyonelleri saglayan yerdir.
4. BASIN BOLUMU: Israil'de cok farkli etnik gruplar var ornegin sortlu degilde elbiseli bir kadinin resmine ihtiyac var bu bolum bu ihtiyaci karsiliyor.
5. TANI MERKEZI: Odyolog, konusma terapisti.... Cocuklari yonlediriyor.

Yilda bir kere norm belirlemek icin isitme engelli cocuklar testten geciriliyor. Normal cocuklar ile farklılıkları gözleniyor.

GOZLEMLER

Bugun Tel- Aviv'de ki MISHA da gozlem yapildi. Kisisel ve grup egitimi gozleme imkani bulduk. Dil ve konusma terapistleri, is ve ugrasi terapistlerinin dersleri gozlemlendi.

3.03.2009

08.00 : Kahvalti yapildi.

09.00 : Haifa universitesi iletisim bozukluklari departmanindan Irit Meir'la 1. Oturum basladi. Kendisinin uzmanlik alanı isaret dili olup' Haifa Univesitesi nde Iletisim bolumu departmanındandır. Isitme engelliler zor duyan populasyon, iletisim modelleri ve tarzları uzerinde bizi bilgilendirdi.

Bu oturumun ozeti asagida maddeler halinde sunulmustur. (Video ve powerpoint sunumlari edinilmistir.)

- Isitme engelliler temelde iki dil kullanmaktadir. Bunlar isaret dili ve kullanılan sozel dildir.
- Isaret dili kisitlidir, cunku sadece isitme engellilere yöneliktir.
- Isitme engelli cocuklarda iletisimin saglanması konusunda iki tur modelden bashedilmistir; agizdan kelimenin cikmasıyla kulakta algılama ve jest mimik ve gözlerle yapılan hareketler.
- Konusma dilinin grameri ve isaret dilinin grameri iletisim için önemlidir.
- Simultene iletisim olarak adlandırabileceğimiz hem bizim kullandığımız dil bilgisi hemde isaret dilinin kullanıldığı bir sistemden bashedildi.
- Isaret dili sinisiz olanagi olan bir dildir. Bir tur pandomim gibidir. Kavramları gorsel olarak ifade etme bir sekilde sinirlidir.
- Isaret dili kisitli degildir, gelisebilir.
- Dilin edinilmesi konusunda egitim, is edinme, ihtiyaclarini karsilama gibi hayati faaliyetler ve sosyal hayat dusunulup onemi vurgulanmistir.
- Isaret dilinde eylemin kime karsi yapıldığını gosteren morfolojik yapı soz konusudur. Oznenin kim nesnenin kim olduğu,zamansal kavram mekan betimlemesi, mimik ve jestlerle entegre edilir.
- Isaret dilinin genel kurallari hakkında bilgi verilmistir. Ornek; Soru cumlelerinde kasların yukari kalkması basin one dogu egilmesi vb.
- Isaret dili isitme engelliler için hayati önem taşıyan bir iletisim aracıdır. Sosyal ve kültürel bir kimliktir. Dogal olarak elde edilen, özel derslerin konusma terapilerinin gerekmedigi bir iletisim sistemidir. Etraflarında tanımadıkları ama isaret dili bilen kişiler olunca kendilerini daha iyi ve evinde hissederler. Bu aynı yabancı ulkeye giden birisinin kendi dilini konusan birisiyle karsilastığında yaşadigi duygu gibidir.
- Simultene iletisim –simcom- es zamanli iletisim olarak da bilinir. Dogal dillerin yapısını gorsel olaak yansitmaya calisan bir sistemdir. Soz dizinimini gostermesi ve dilbilgisel ogeleri dile getirmesi gerekiyor.
- Isaret dili gorsel olarak sunuluyorken simcom’da isitsel takviye de verilmektedir.
- Her kişiye uygun ayrı bir egitim programi uygulanmaktadır.

- Egitimsel amac: cocugu ana diline dogal bir ortamda hazirlamaktir. Bazi kolaylastirici ogeler mimik vurgu gb. Pekistirmeye yardim amacli kullanilmaktadir.
- Simcom, konusma dilinin edinimini kolaylastirir.
- Isitme engelli cocugun anne-babasi isitebiliyorsa simcom yaklasimi benimsenebilir.
- Bir birey sadece kulaktan ibaret degildir. Bu yuzden kendine guvenli olmasi cok onemlidir.

Irit Meir

Dept. of Communication

University of Haifa

Haifa 31905 Israel

2. Oturum 11.00'da basladi.

Isitme cihazlari ve fm sistemi konusunda Ruti Sharon bizi bilgilendirdi. Ruti Hanim odyolog ve konusma terapistidir. Ilk olarak cihazlarin tarihcesi hakkında konusuldu. Cok buyukten kucuge dogru gidis slaytlarla gosterildi. Onceleri analog isitme cihazlari kullaniyordu. Bu sistem pille calisan, 2-3 saatte bir pillerinin degismesi gereken, sesi yükseltirken cevredeki tum sesleri yani gurultuyu de yükselten cihazlardan olusuyordu. Konusma ve gurultuyu ayiramiyordu. Birisi sarilinca, telefonla konusurken veya birisi carpinca cikan sestten oturu cok fazla rahatsızlık veriyordu.

Simdi kullanılan digital cihazlar ozellikle cipli sistem hakkında genis bilgi verildi. Analog cihazlarda olmayan, cevresel seslere gore sesi iletme gucune sahip isitme cihazlarindan bashedildi. Bu cihazlar bilgisayar progamiyla kisinin yasadigi ortama uygun olarak ayarlanabilen, daha sona ise surekli degirtirmeye gerek kalmadan ogrenebilen bi sistemden olusmaktadir. Bu cihazlarda iki mikrofon bulunmaktadir: konusma ve cevresel seslere nasil iletcegi konusunda ayalama yapmaktadir. Dusuk frekanslarda daha iyi duyulmakta, yuksek frekanslarda ise ses zor algilanmaktadir. Ornek olaak a-s-a kelimesi verildi, bu kelimedede a sesi net bir sekilde algilanirken s sesi duyulmamaktaydi. Digital cihazda bu sesin frekansi dusurulerek duyulmasi saglanilmaktadir. Bu sistemle erkek sesi kadin sesi gibi olmakta frekansi dusmekte ama duyulmaktadir. (Bu oturumda sound flow, whistle block teknoloji ve sound recover teimleri uzerinde konusulmustur.)

Ruti Sharon

Audiologist and Speech Therapist

Steine Hearind aids

10 Abbas St.

Haifa/Israel

14.00 : Shema ziyaret edildi. Calisan personellerle tanisilip' kurum hakkında temel bilgiler edinildi. Isitme engelli cocuklarin dans gosterileri seyredildi. Sahne altina yerlestirilen 48 hoporlor sayesinde dans eden isitme engelli ogenciler titesimleri hissedip kareogafik calismalaini sunuyorlar. Izledigimiz dans gosterisinde sarkinin sozleri cevriyerek anlatildi: 'kendime guveniyorum; kendime inaniyorum'. Isitme engelli bireylerin guvenlei binevi pekistirildigi ve duyuldugu aktarildi.

Burada diger okullardan farkli olarak sinav ve odev sisteminin olmadigi' onun yerine 'assignment' denilen gorevlerin verildigi ve boylelikle sorumluluklarin arttirildigi anlatildi. Cocuklari zormak yerine onlari -arastir ve gel- seklinde yonlendirdikleri belirtildi. Ogrenciler anaokulundan itibaren dokuz sene burda egitim alabiliyorlar. Ayrica bazi dersleri ozel olarak goruyorlar.

Shema da ogretmenler ve ogenciler yapilan calismalar sonunda birbirlerini degelendiriyor ve degelendirme neticesinde elde edilen sonuclar onemle inceleniyor. Cocuklar burada dans ve bilgisayar derslei de alip potansiyellerini ortaya koyuyorlar.